

szerzője férfi és/vagy férfiakról és férfiaknak szól? Megkérdőjelezzük a kortárs férfiírók témaválasztásait és problémafelvetéseinek fontosságát? És egyáltalán: miért szorul a női magazinok, életvezetési könyvek, beszélgető show-k és tévésorozatok mezsgyéibe a „nők” (és egyéb marginalizált közösségek) dolgairól való beszélgetés? Hol és hogyan lehet – nemcsak nőknek – beszélni a menstruációról, a testtel kapcsolatos szorongásokról, a szexuális frusztrációkról, másságról stb.? A *Nem olyan csaj* és a *Csajok* csak két példa arra, hogy miként szorulnak ezek a marginalizált és tabutémák a populáris kultúra és entertainment világába, elvitathatatlan hatásuk pedig jelzi a témafelvetések relevanciáját. De ugyanezek a megjelenések bizonyítják, hogy ezek a dolgok nem tartoznak az ún.

magaskultúra, vagyis a „komoly dolgok” mentális terébe. Vagy fordítva: a komoly dolgok nem vesznek tudomást a különféle „egyéb” közösségek igényeiről.

A *Nem olyan csaj* címlapján fekete és rózsaszín betűkre támaszkodva áll szolid, de csajos ingben és szoknyában a szerző maga. A kép magabiztosságot sugall, a színek és a cím a nyelv visszaszerzéséről is tanúskodhatna. De mindannyian „tudjuk”, hogy a komoly könyvek nem így néznek ki, és ez a tévhit átjárja a könyv egészét: persze vannak ezek a nagyon égető és borzasztó dolgok, amikről beszélni kellene, de ez mégsem valósulhat meg. Nincs tér, nincs idő, és Dunham háromszáz oldal erejéig elhiszi, hogy mi pont olyan csajok vagyunk, akikkel csak így, lóhalálában, viccesre fogva, sztorizgatva lehet.

A KORALLZÁTONY MINT A FÖLDI ÖKOSZISZTÉMA MODELLE

Charles Sheppard: *Coral Reefs.*

A Very Short Introduction

■ A tenger nem valami romantikus dolog, ezt gyorsan szögezzük le, és bocsássuk előre. A romantika, amennyiben van, és kapcsolódik tenger-témánkhoz, az emberben jön létre, a tenger *szenlélése* közben. És hangsúlyosan nem annak *használata* vagy a mindennapjaiban való benneélés közben.

Míndez Charles Sheppard 2014-es, korallzátonyokról szóló, ökológiai rendszerekben és azok kölcsönhatásában gondolkodó könyve kapcsán fogalmazódott meg bennem. Van a könyvben egy mondat, amely a kortárs (nyugati) életformák modelljét egyetlen szemléletes viszonyba állítással képes megmutatni: „Meg kell értenünk, hogy nem menedzselhetünk egy korallzátonyt, vagy bármilyen más tengeri ökoszisztémát; úgy vélni, hogy képesek vagyunk erre, nem más, mint pusztá hübrisz. A legtöbb, amit megtehetünk, a rendszert befolyásoló emberi hatások menedzselése – és ott, ahol ezt hatékonyan tesszük, a zátonyok ökoszisztémájának egészsége helyreállhat illetve javulhat.” (108.)

Az ember, aki menedzselni igyekszik a természetet, kiszakít valamit egy szélesebb hatókörű rendszerből, összefüggéseket hagy figyelmen kívül – és persze figyelmen kívül hagyja az időt, a hosszú távú hatásokat.

Sheppard, a Warwicki Egyetem professzora életének negyven évét fordította a korallzátonyok tanulmányozására, az eredmények nagyközönség számára írt összefoglalójából pedig kiérezhető a téma iránti elfogultság is persze. Amikor például arról beszél, hogy Darwin evolúcióelméletéhez képest a korallzátonyok kialakulásáról és a föld rétegeinek mozgásáról írt 1842-es munkája innovatívabb és eredetibb volt, az olvasó hajlamos lehet a fejét ingatni és a szakemberek mindenkori, szakmájuk iránti elfogultságának betudni a dolgot. De ha Sheppard netán elfogult szakember volna, akkor is kétségtelenül jó szakember, mert a történet, amelyet a korallzátonyokról mesél, menet közben észrevétlenül szippant be és győz meg tétjeiről.

Sheppard lényegében nem kevesebbet állít, mint hogy a korallzátony a földi öko-

szisztéma alighanem legkomplexebb képződménye, és ezáltal annak egyfajta kicsinyített modellje is. Ha kísérletet teszünk annak megértésére, hogyan működik maga a Föld mint ökoszisztéma, hogyan függnek össze annak egyes részei, akkor a korallzátonyok vizsgálata ideális terep.

Milyen adatokkal támasztható alá ez a kiemelt relevancia? Csupán néhány támpont a szerző által soroltak közül: sokkal több életformát képesek fenntartani egy összefüggő rendszerben, mint a tengerek bármely más képződményei; rengeteg szimbiotikus életformának biztosítanak telephelyet; az emberek szempontjából pedig éllemezési lehetőséget nyújtanak – a halállomány révén elsősorban, amelyek a korallzátonyok közelségében él, és azokkal összefüggésben alakítja ki életformáját –, ugyanakkor lakóhelyet is, a korallpopulációk nyomán létrejött szigeteken, amelyek ma sok esetben önálló államok, és halászzattal vagy turizmussal kapcsolatos tevékenységekből tartják fenn magukat. Az élő korallpopulációt megőrző zátonyok hullámtörő funkciót is betöltenek, védve a partszakaszokat vagy akár magukat a szigeteket is az eróziótól.

A vizek tisztaságának, élhetőségének fenntartása, illetve a stabilitás szempontjából szerepük kulcsfontosságú, a korallfajok elpusztulásával viszont a zátony statikus, erózióknak kitett tereppé változik, amely már nem képes növekedésre, a körülményekhez való aktív alkalmazkodásra. Ökológusi szemszögből a korallzátonyok afféle jelzőrendszerként is működnek, azt mutatva, mennyire élhető az adott tenger/óceán mint ökoszisztéma – és voltaképp, ezzel összefüggésben, hogy mennyire élhető még maga a Föld. A szerző adatai egyértelműek és meggyőzőek a tendenciákat tekintve: az ötven-száz évvel ezelőtt létező korallzátonyok egynegyede azóta elpusztult, mintegy harmaduk kritikus állapotba került. Csupán a zátonyok mintegy egynegyed részéről jelenthető ki, hogy stabilan egészséges, „működőképes” állapotban vannak jelenleg is. A korallzátonyok, mondja a szerző, magának az emberi létezés lehetőségeinek is egyfajta tükörcsüvegét nyújtják tehát. (20.)

A korallzátony olyan, mint egy erdő, hangzik el valahol a könyvben – és a kulcs minden ilyesfajta élőhely megismeréséhez/megértéséhez az összefüggések keresése és felmutatása. Charles Sheppard ép-

pen ezeket a kapcsolódási pontokat, hálózatszerű működéseket mutatja be elsősorban, nagy történeti és geológiai távlatokat fogva át.

A korallok életformájának és biológiájának alapszintje önmagában is érdekes, hiszen korábbi földtörténeti korszakokig visszamenően tesz érthetővé dolgokat – a könyv ökológiai perspektívája felől azonban még fontosabb az, ahogyan az egyes korallfajok és algafajok szimbiózisra leírható, vagy az, hogy a korallzátonyt „lakó” halfajok milyen egymásrautaltságokat alakítanak ki tengerirózsa-félékkel vagy akár egymással, azon túlmenően is, hogy egyes fajok táplálékul szolgálnak más fajoknak.

A könyv utolsó harmada a korallzátonyok jelenének feltérképezéséről szól, azoknak a válasznak a keresése, amelyek a *Mit tehetünk?*... kérdésre adhatók. Az egymásra utaltságok jól dokumentált láncolatában a kérdés kiegészített, teljes változata lényegében így hangzik: *Mit tehetünk önmagunkért?*

Ennek a kérdésnek a megközelítésében Charles Sheppard a lehető legbölcsőbbben, de mégis paradox módon jár el. Maguk a zátonyok, maga a természet nem menedzselhető – állítja egyik, már emlegetett központi tézisében –, az emberi viszonyulás hozzájuk viszont igen. Az emberi tényezők befolyásolásának kulcsa viszont a politikusok, vállalatvezetők, döntéshozók kezében van. Ebből adódik a könyvnek azon sajátossága, hogy – az *antropocén*ként is megnevezhető földtörténeti korszak kockázatait szem előtt tartva – mégiscsak lefordítja a korallzátonyok életét alakító tényezőket a menedzsment és a szolgáltatások nyelvére is. Háttha lesznek olyanok, akik épp ezen a nyelven értik meg, miről is van szó. Hogy nincs „fenntarthatóan intenzívebbé váló” kitermelés például (97.). Hogy a halászatban nem érvényesek a gazdasági növekedés alapelvei – ott a növekedés mindig az alaptörvényhez való hozzányúlást, tehát voltaképpen tőke kivonást jelent (96–97.). Hogy a korallzátonyok „szolgáltatást nyújtanak” ugyan az embereknek (10.), de ez a szolgáltatás csupán a létfeltételeik fenntartásával lehetséges – és ha azok veszélybe kerülnek, akkor a korallzátonytűkör valami homályos gomolygást kezd visszatükrözni az ember számára, ami nem jelent jót.

Joó Péter